

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Базиліук Ярослава Борисівна,
кандидат економічних наук, доцент

Доводиться, що при плануванні комплексних відповідей на агресію у вигляді гібридних війн слід враховувати чинники економічної безпеки. Наголошується, що дослідження гібридних війн без врахування економічних чинників, інтересів і важелів впливу є неповним, а у випадку розроблення заходів політичного чи військового стримування – небезпечним. Практика застосування асиметричних обмежень в економічній сфері в умовах розгортання гібридної війни з метою стримування агресора є достатньо ефективним засобом протистояння. Водночас це може істотно знижувати рівень економічної безпеки, що вимагає додаткового вивчення. Мета статті – розроблення рекомендацій щодо зміцнення системи забезпечення економічної безпеки України в умовах гібридної війни, розв'язаної РФ. Проаналізовано характер двосторонніх українсько-російських економічних відносин, чинники та канали дестабілізації економіки України, які використовує РФ для підтримки зовнішньої агресії. Для підвищення економічної безпеки України, протидії військовій агресії та економічного стримування РФ запропоновано: сформувати платформи швидкого реагування на базі РНБОУ, профільних міністерств, КМУ, НБУ та СБУ; посилити співробітництво з зарубіжними національними та міжнародними профільними організаціями; удосконалити національне законодавство з метою попередження несанкціонованої економічної діяльності на території України з боку псевдо-суверенних утворень.

Ключові слова: гібридна війна, економічна безпека, українсько-російські економічні відносини, загрози економічній безпеці, національні інтереси, міжнародне співробітництво.

BAZYLIUK YAROSLAVA

ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE IN HYBRID WAR.

The article proves that in planning comprehensive responses to aggression in the form of hybrid warfare the factors of economic security should be considered. It is noted that the study of hybrid wars without economic factors, interest and leverage is incomplete, and the development of measures in case of political or military deterrence – dangerous. The practice of asymmetric constraints in the economic area in terms of deployment of hybrid warfare to deter the aggressor is sufficiently effective means of confrontation. However, it can significantly reduce the level of economic security that requires further study. The article is to develop recommendations for strengthening the economic security of Ukraine in conditions of a hybrid war waged by Russia. The article analyzes the character of bilateral Ukraine-Russian economic relations, destabilizing factors and channels of Economy of Ukraine, which Russia uses to support foreign aggression. To improve the economic security of Ukraine, counter military aggression and economic containment of Russia offered: to form a rapid response platform based on the NSDC, ministries Cabinet, the NBU and the Security Service; strengthen cooperation with foreign national and international specialized organizations; improve national legislation in order to prevent unauthorized economic activity in Ukraine by the pseudo-sovereign entities.

Keywords: hybrid war, economic security, Ukraine-Russian economic relations, threat to economic security, national interests and international cooperation.

Економічна сфера традиційно відіграє провідну роль у міжнародних відносинах і виступає матеріальною основою формування політичного та військового потенціалу держави. Як наслідок, економічні інтереси, поряд з політичними, є найбільш вагомими аргументами у будь-якому конфліктному протистоянні. Історією доведено, що заходи економічного впливу є ефективним засобом стримування військової агресії. Йдеться про асиметричні обмеження у міжнародній торгівлі та міжнародні економічні санкції, що накладаються на агресивні режими, діяльність яких суперечить загально визнаним цивілізаційним цінностям. Водночас і країна-агресор може використовувати економічні чинники як потуж-

ний важіль досягнення тактичних та стратегічних цілей при підготовці та реалізації військових заходів. Асиметричні дії країни-агресора щодо дестабілізації економіки країни-об'єкта нападу дають змогу досягати очікуваних результатів в умовах мінімізації військового втручання.

Гібридна війна РФ проти України актуалізувала в експертному середовищі проблематику економічних аспектів такої війни, а також комплексних економічних заходів стримування та інструментів протидії агресії. Актуальність цієї проблематики посилюється потребою переосмислення концепції забезпечення економічної безпеки України в умовах військової агресії, розв'язаної РФ.

Метою статті є розроблення рекомендацій щодо зміцнення системи забезпечення економічної безпеки України в умовах гібридної війни.

Проблемам дослідження гібридних війн та механізмів протидії їм присвячена значна кількість наукових фахових публікацій як зарубіжних [1 – 5] так і вітчизняних вчених [6 – 7]. Водночас проблема забезпечення економічної безпеки держави в умовах гібридної війни висвітлена недостатньо.

Результати дослідження. Використання економічних засобів для досягнення політичних цілей достатньо відоме в історії явище. Водночас економічна складова гібридної війни відрізняється від «звичайних» економічних війн. У випадку гібридної війни, економічна війна не обмежується корпоративним рівнем, не зумовлюється виключно економічними мотивами, і не закінчується із отриманням очікуваних економічних переваг над суперником.

Чинною редакцією Воєнної доктрини РФ [8] визначено, що сучасні воєнні конфлікти передбачають комплексне застосування воєнної сили, політичних, економічних, інформаційних та інших засобів невійськового характеру, які реалізуються в умовах активізації протестного потенціалу населення з використанням сил спеціальних операцій. Цією ж Доктриною економічні інструменти розглядаються як заходи ненасильницького характеру (поряд з дипломатичними, правовими, інформаційними та іншими інструментами), що передують безпосередньому застосуванню військових дій.

Українська економічна модель виявилася не готовою протидіяти російській економічній «зброї» асиметричними заходами. На початку збройного конфлікту в 2014 р. стан національної економіки не давав змоги заблокувати цілеспрямовані дії РФ з її дестабілізації. При цьому важлива підтримка була надана Україні на міжнародному рівні. Так, упродовж другого півріччя 2014 р. США, ЄС, Канада, Австралія, Японія та інші країни (всього понад 40 країн) ввели низку санкцій, спрямованих проти російських компаній, окремих осіб, причетних до розв'язання агресивних дій відносно України. Крім цього, наприкінці 2014 р. ЄС та США було запроваджено економічне блокування Криму.

Російська агресія змусила Україну переосмислити двосторонні економічні взаємовідносини та актуалізувала потребу ревізії політики забезпечення економічної безпеки, необхідність чого лише декларувалася пунктом Статті 17 Конституції України [9]. Натепер переформатування Україною економічних взаємовідносин з РФ є об'єктивно необхідним заходом стримування агресії.

Відповідні кроки закріплені низкою нормативно-правових актів, які мають безпрецедентний характер у сучасній історії українсько-російських відносин. Йдеться насамперед про Заяву

Верховної Ради України «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків» [10] та Закон України «Про санкції» [11], якими зафіксовані факти порушення Російською Федерацією норм міжнародного права, вчинення збройного нападу на Україну, заподіяння матеріальних збитків внаслідок вторгнення та анексії частини території, а також на прямих відновлення справедливості згідно з міжнародним правом, які залишає за собою Україна.

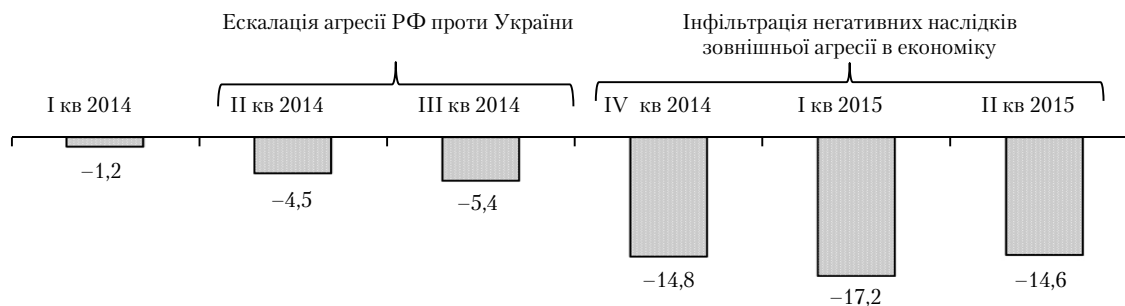
Економічні взаємовідносини з Кримом регламентовані Законами України «Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України» [12] та «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [13]. У цьому форматі двосторонні економічні взаємовідносини підлягають докорінній трансформації.

Логіка розвитку двосторонніх українсько-російських відносин в умовах гібридної війни проти України буде дедалі більше синхронізуватись із рішеннями міжнародної спільноти, яка чітко визначила пріоритетність економічного стримування російської агресії в якості ключового незбройного механізму відновлення суверенітету України. І хоча натепер міжнародна спільнота дедалі більше усвідомлює недостатність виключно економічних заходів стримування агресії РФ проти України [14], застосування комплексу заходів економічного стримування має певні перспективи у вирішенні тактичних завдань примушення до миру та відновлення суверенітету України.

В цьому зв'язку потрібно виокремити низку ризиків для економічної безпеки України, зумовлених триваючою гібридною війною. Найгрозливішим з них є критичне згортання темпів зростання економіки України внаслідок військової агресії, і пов'язаних із цим негативних макроекономічних чинників регіонального та національного масштабу (рис. 1).

Сучасний економічний розвиток України диктується структурно-організаційними деформаціями економіки, зумовленими зовнішньою агресією з боку РФ. За несприятливої дії нагромаджених макроекономічних дисбалансів російська агресія висвітлює недостатню стійкість економічної системи до внутрішніх і зовнішніх загроз, що у підсумку виливається в стрімке згортання її темпів зростання.

Методичне знищення економічного потенціалу захоплених територій, яке здійснюється РФ через пошкодження і/або вивезення із захоплених територій майна фізичних і юридичних осіб (в т.ч. державного), демонтажу економічної інфраструктури, руйнації та розкрадання виробничих основних фондів та інших незаконних дій призводить до комплексного розвалу економіки окупованих територій, загострення соціально-

Рис. 1. Динаміка ВВП України у 2014–2015 рр. (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції), % до відповідного кварталу попереднього року, у постійних цінах 2010 р.

Джерело: Державна служба статистики [15].

економічних проблем на території Донбасу. Так, за оцінками КМУ, війна, розгорнута РФ проти нашої держави знищила 20,0 % економічного потенціалу (включно з орієнтовними доходами та валютними надходженнями) [16].

Порушення цілісності економічного комплексу України внаслідок військової агресії є прямою загрозою економічній безпеці держави, що ускладнює реалізацію внутрішньогосподарських коопераційних зв'язків та зовнішньоекономічної діяльності, призводить до методичного виснаження економічної бази України. Водночас нашої державі нав'язується співробітництво з псевдосуверенними утвореннями, які контролюють економічну діяльність та українські підприємства на окупованих територіях. Така ситуація неприйнятна і вимагає внесення істотних коректив в існуючу нормативно-правову базу, що регламентує економічну діяльність на території України. На часі також розробка стратегії реінтеграції та виваженої економічної політики щодо цих територій, особливо в умовах тимчасової окупації.

Виклики, які генеруються в економічній сфері українсько-російських відносин

1. *Диспаритет зовнішньої торгівлі України з РФ.* Традиційно вагома частка РФ як ключового торговельного партнера України пояснювалась успадкованою організацією зовнішньоторговельного співробітництва в межах СРСР, інертністю та пасивністю України в освоєнні нових ринків. РФ вибудовувала економічну складову гібридної війни, використовуючи існуючі взаємозалежності між економіками. Характерними особливостями двосторонніх взаємовідносин стали послідовне витіснення українських виробників з внутрішнього російського ринку, нарощення російської присутності на внутрішньому ринку України, жорстка конкуренція на зовнішніх ринках з українськими товаровиробниками. Дотримуючись політично вмотивованих настанов у торгівлі, РФ достатньо успішно витискала українських конкурентів з внутрішнього та зовнішніх ринків, організовуючи чис-

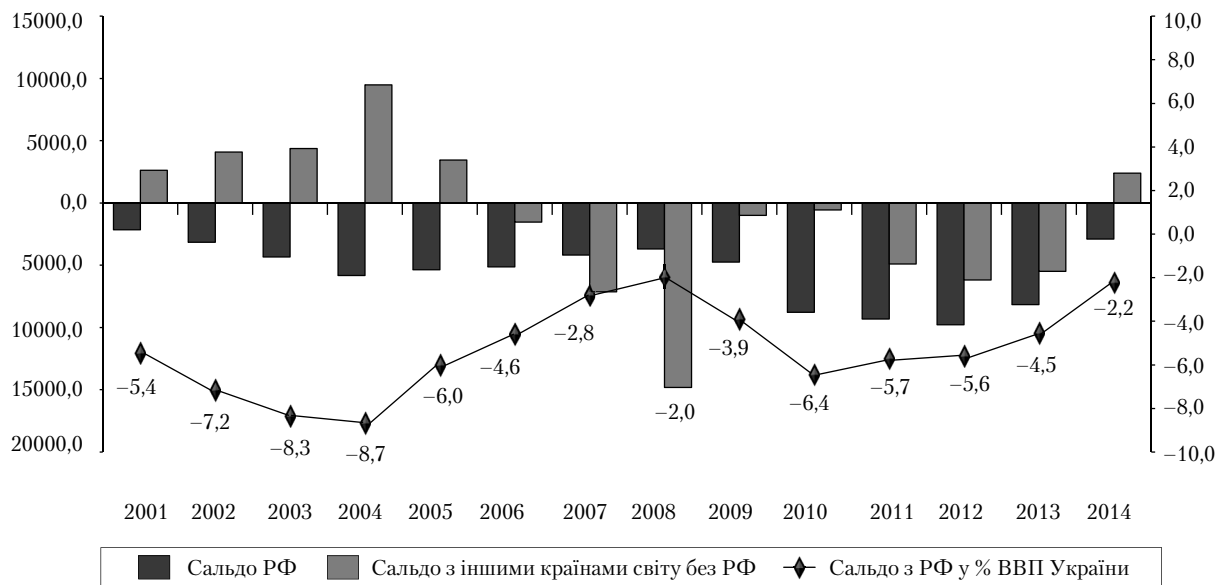
ленні економічні («м'ясні», «сирні», «газові», «фінансові» та ін.) війни.

Диспаритет товарної торгівлі України з РФ став однією з ключових проблем українсько-російських відносин. Його подолання дасть змогу розширити зовнішньоекономічні перспективи України та зменшити шляхи дестабілізації внутрішнього середовища. Упродовж 2001–2014 рр. від'ємне сальдо зовнішньої товарної торгівлі України з РФ, розраховане за методологією *International Trade Center*, досягло понад 77 млрд дол. США. При цьому від'ємне сальдо товарної торгівлі України, нагромаджене за аналогічний період з іншими країнами без РФ, майже у п'ять разів менше. Торговельний диспаритет з РФ у середньорічному значенні у 2001–2014 рр. склав $-5,2\%$ ВВП (рис. 2), що більш ніж вагомо впливає на динаміку української економіки.

2. *Збереження недиверсифікованої структури торгівлі з РФ.* Відновлення експортного потенціалу України і його якісна реструктуризація за рахунок розширення торгівлі з іншими країнами є визначальними умовами зниження загроз дестабілізації економіки України з боку РФ та першочерговим пріоритетом її економічного стримування. Без вирішення цих завдань подолання диспаритетності відносин з РФ буде проблематичним.

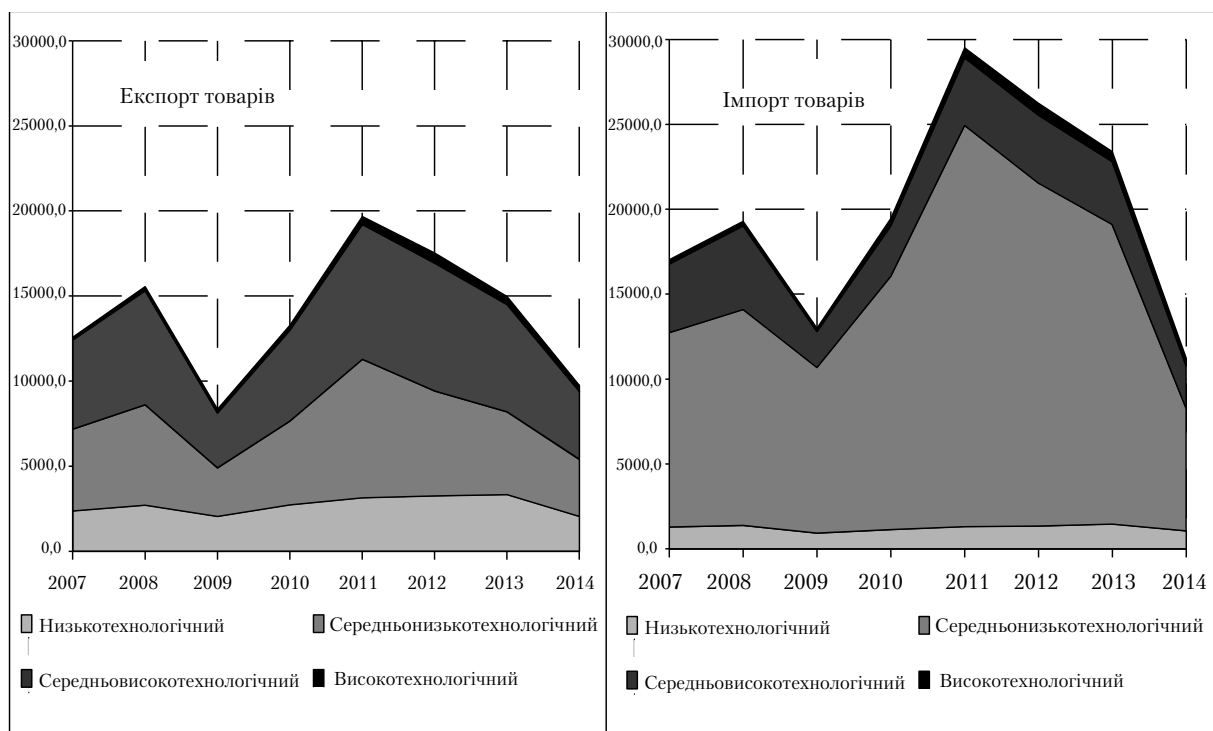
Економічні аспекти підготовки РФ до гібридної війни проти України рельєфно окреслилися у 2012–2014 рр. У цей період з боку РФ були суттєво активізовані різнопланові економічні війни («сирні», «газові», «фінансові» та ін.), а в 2014 р. відбулося найглибше згортання двосторонньої торгівлі. Середньорічні темпи скорочення експорту України до РФ упродовж 2012–2014 рр. склали приблизно 20,0 %, (тоді як у решту країн світу українські експортери у середньорічному вимірі скорочували поставки на рівні 2,9 %. (рис. 3).

У 2012–2013 рр. імпорт України з РФ знижувався в середньому на 11,0 %, а в 2014 р. таке скорочення відносно 2013 р. склало 52,1 %. При цьому середньорічні темпи скорочення імпорту

Рис. 2. Динаміка сальдо товарної торгівлі України з РФ та в цілому у 2001 – 2014 рр., млн дол. США та % до ВВП

Джерело: International Trade Center, МВФ [17, 18].

Рис. 3. Динаміка структури товарної торгівлі між Україною та РФ за рівнем технологічності, млн дол. США

Джерело: Державна фіскальна служба України [19].

з усіма іншими країнами склали 6,1 %. Зменшення диспаритету у товарній торгівлі між Україною та РФ вдалося забезпечити за рахунок рішучої диверсифікації постачання енергоносіїв, що статистично відобразилося у категорії середньонизькотехнологічного імпорту. Середньорічні темпи скорочення імпорту цієї ка-

тегорії товарів у 2012–2014 рр. були на рівні 28,7 %, у тому числі в 2014 р. – 59,1 %. Загалом зазначимо, що структура міждержавної торгівлі стала більш збалансованою.

Нині перспективи товарної торгівлі України з РФ невизначені. В умовах загострення військового конфлікту або гальмування мирного

процесу істотно посилюються ризики для зовнішньоторговельних операцій внаслідок погіршення умов торгівлі, зростання неплатежів та згорання поставок критичного для України російського імпорту.

Очевидно, що скорочення товарообігу між Україною та РФ ще не досягло «дна», і у випадку ескалації конфлікту, а також через внутрішні проблеми РФ (девальвація рубля, скорочення платоспроможного попиту, заборона торгівлі окремими товарами з РФ внаслідок санкцій тощо), його згорання продовжиться. Як наслідок, для України актуалізуються проблеми диверсифікації торговельних потоків та запровадження критеріїв експортної безпеки у стратегічно важливих секторах економіки з метою недопущення використання зовнішньоекономічної залежності від РФ як каналу маніпуляцій або економічного тиску. Важливим напрямом забезпечення зовнішньоекономічної безпеки резидентів України мають стати заходи щодо компенсації втрат російського ринку збуту, страхування політичних, валютних та інших ризиків, а головне – активне освоєння інших ринків збуту продукції. Окрім цього, важливу функцію компенсатора в умовах зниження експортної залежності України від РФ має відіграти внутрішній ринок.

3. *Посилення тиску на національну економіку внаслідок гальмування економічного зростання РФ, девальвації російського рубля та економічної ізоляції Росії під впливом посилення міжнародних санкцій.* Поглиблення рецесії на тлі подальшої міжнародної ізоляції РФ, викликане санкціями, неминуче зумовить суттєву корекцію торговельних та фінансових потоків у регіоні. Так, за прогнозом МВФ очікується, що у 2015 р. згорання ВВП РФ сягне 3,4 % [20], а за умов ускладнення геополітичної напруженості глибина падіння може виявитися ще більшою. Попередній прогноз темпів скорочення ВВП для країн СНД на 2,2 % свідчить, що країни, які знаходяться в орбіті впливу РФ, найбільш гостро відчують негативний ефект її економічного згорання. Загальна «токсичність» від міжнародних санкцій, обов'язково викличе процеси економічного згорання у країнах, які мають низький потенціал диверсифікації товарообігу та обмежений набір компенсаторних чинників від згорання економічного співробітництва з РФ.

У цьому контексті Україна також має посилити диверсифікацію напрямів міжнародної співпраці та стимулювати секторальне розширення внутрішнього ринку як компенсатора згорання російського вектору співробітництва. Важливо розробити та впровадити критерії забезпечення зовнішньоекономічної безпеки, згідно з якими частка РФ не може перевищувати 25,0–30,0 % щодо товарів критичного імпорту. При цьому слід розробити сценарії та низку

компенсаторних заходів для умов повного припинення економічних взаємовідносин із РФ у випадку посилення міжнародних санкцій проти Росії.

Погіршення бюджетно-боргових проблем РФ, зниження споживання внаслідок рецесії, волатильність російського рубля та інші зовнішні чинники можуть створити низку загроз для української економіки та торгівлі. Окрім цього, існує вірогідність виникнення кризи неплатежів за поставлену продукцію, запровадження контрсанкцій стосовно українських експортерів, а також припинення торгівлі внаслідок міжнародного режиму санкцій. Насамперед, це може стосуватися торгівлі з Кримом. Тут теж необхідні антикризові сценарії та механізми диверсифікації ризиків.

4. *Економічні репресії стосовно українських активів на території РФ.* Обраний РФ шлях юридичного захисту власних активів у відповідь на збільшення позовів на міжнародному рівні (справа ЮКОСа, очікувані позови щодо компенсації жертвам авіакатастрофи рейсу МН–17, позови України на розгляді у ЄСПЛ тощо) дедалі рельєфніше засвідчує відхід цієї країни від пріоритету міжнародного права. «Дії у відповідь», передбачені законопроектом міністерства юстиції РФ «Про юрисдикційний імунітет іноземної держави та майна іноземної держави в РФ» [21], ухвалені Комісією законопроектної діяльності у липні 2015 р. Ця та інші аналогічні законодавчі ініціативи, у разі ухвалення на федеральному рівні, відкривають Росії можливість позбавляти суверенного захисту іноземні активи на своїй території. Вони орієнтовані на випадки, коли за приватними позовами третіх осіб в іноземних державах будуть пред'явлені вимоги щодо стягнення суверенних активів РФ.

Зважаючи на значні перспективи позитивного розгляду українських позовів щодо компенсації наслідків військової агресії та анексії територій, слід очікувати підвищення загроз для українських активів на території РФ, а також істотного погіршення умов економічної взаємодії. Слід враховувати, що в режимі міжнародних санкцій економічне співробітництво має високоризиковий та політично мотивований характер.

При цьому слід враховувати глибоку інтегрованість економічних інтересів РФ в економіку України та окремі сфери економічної діяльності, де зберігається істотна частка російської власності. Осередки таких інтересів потенційно можуть стати каналами дестабілізації внутрішньої економічної ситуації. Тому, за підтримки міжнародної спільноти, Україні необхідно підготувати інструменти, які б стримували агресію РФ. У цьому контексті важливим є формування та функціонування постійно діючих міжнародних комісій, посилення координації з міністерством фінансів США, іншими профільними

установами¹ для забезпечення моніторингу та підготовки рекомендацій щодо заходів економічного стримування російської агресії. Особливо важливим напрямом має стати організація системної роботи з міжнародними установами щодо економічної та фінансової блокади тих суб'єктів, які підтримують сепаратизм та тероризм на території України.

Для України важливо здійснювати планування глибини економічних обмежень щодо РФ у залежності від ступеня її агресії. При цьому окрему увагу слід звертати на забезпечення неможливості для російських компаній отримувати економічні переваги на внутрішньому ринку України або укладати економічні контракти, результатом виконання яких стане отримання ресурсів для фінансування агресії проти України чи посилення дестабілізації національної економіки.

У цьому контексті пріоритетами забезпечення економічної безпеки України та запровадження економічних чинників протидії агресії РФ проти України слід визначити:

- попередження можливості встановлення суб'єктами впливу РФ контролю над управлінням економікою, окремими стратегічними секторами та транзитними шляхами України;
- диверсифікацію економічного співробітництва до рівня, що унеможливить дестабілізацію економічної системи внаслідок згорання одного з його напрямів. Запобігання економічному домінуванню РФ через створення альянсів з іншими країнами, використання міжнародного фінансового, технологічного та інтелектуального потенціалу для диверсифікації російського впливу;
- попередження регіональної дезінтеграції економіки України;
- нарощення технологічних переваг в двосторонньому економічному співробітництві;
- моніторинг та попередження створення каналів ретрансляції ризиків в економіку України з боку РФ;
- виявлення та нейтралізацію економічних диверсій на території України на основі ство-

¹ На зразок Управління контролю за іноземними активами (OFAC, УКІА), який підпорядкований міністерству фінансів США і керує та забезпечує дотримання економічних і торговельних санкцій, заснованих на зовнішній політиці США і цілях національної безпеки проти цільових зарубіжних країн і режимів, терористів, міжнародних торговців наркотиками, а також тих, хто займається діяльністю, пов'язаною з розповсюдженням зброї масового знищення та інших загроз національній безпеці, зовнішній політиці чи економіці США. УКІА діє під надзвичайними повноваженнями президента США, а також у межах повноважень, наданих спеціальним законодавством щодо введення управління за операціями і замороженням активів під юрисдикцією США. *Більшість* санкцій дотримується на основі ООН та інших міжнародних мандатів, є у багатосторонніх рамках та передбачає тісну співпрацю з союзними урядами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov/about/organizational-structure/offices/Pages/Office-of-Foreign-Assets-Control.aspx>

рення міжвідомчої платформи швидкого реагування;

- посилення боротьби з фінансуванням тероризму, перекриття контрабандних потоків та інших сфер економічної діяльності, що формують економічне підґрунтя його функціонування.

Розширення невійськових засобів протидії агресії на основі економічних інструментів має забезпечуватися системною діяльністю щодо:

Гармонізації українських санкцій з міжнародними, прийнятими для стримування агресії РФ проти України, включаючи секторальні та персональні санкції.

Забезпечення економічної безпеки України в умовах агресії РФ у спосіб:

- регламентації сфери державних закупівель, де мають бути встановлені критерії участі російських суб'єктів господарської діяльності або суб'єктів підприємницької діяльності з російськими бенефіціарами, аж до заборони такої участі;

- обмеження діяльності російських фінансових установ на території України, заборони розміщення коштів державних установ на рахунках банків-резидентів РФ;

- припинення всіх видів співробітництва у військовій сфері;

- обмеження можливості виведення коштів з України російськими фінансовими установами;

- регламентації можливості використання транзитного потенціалу України для потреб РФ за погодженням з ЄС;

- заборони псевдо-суверенним утворенням використання транзитного потенціалу України;

- інформування українських експортерів щодо ризиків та загроз співробітництва з РФ;

- заборона українських інвестицій в РФ тощо.

Удосконалення національного законодавства і посилення відповідальності за фінансування сепаратизму та тероризму, зокрема:

- ідентифікація економічної та фінансової діяльності суб'єктів, які фінансують тероризм, постачають зброю або в інший спосіб підтримують сепаратистську та терористичну діяльність на території України;

- посилення відповідальності резидентів – суб'єктів економічної діяльності за співробітництво з терористичними та сепаратистськими утвореннями;

- розроблення заходів профілактики, раннього попередження та протидії економічній діяльності, доходи від якої спрямовуються на фінансування та підтримку сепаратизму та тероризму.

Узгодження міжнародного механізму реконструкції Донбасу, що передбачає:

- організацію гуманітарної допомоги, ввезення продовольства, медикаментів та транспорту товарів під моніторингом міжнародних організацій;

- регламентацію економічного та гуманітарного механізму співробітництва з тимчасово окупованими територіями;

• попередження поширення бідності, злочинності та інших дестабілізаційних чинників на прилеглих до тимчасово окупованих територій.

Висновки

Україна поступово диверсифікує свої торговельно-економічні зв'язки, причому найбільший внесок у встановлення паритету торгівлі з РФ здійснюється за рахунок зниження енергетичної залежності. Водночас у нашій державі не використовуються повною мірою можливості щодо накладення санкцій на суб'єктів економічної діяльності РФ. Лише у кінці липня 2015 р., майже через рік після анексії Криму і Севастополя, Україна приєдналася до запроваджених у зв'язку з цим міжнародних санкцій.

РФ зберігає значний потенціал (в т. ч. економічний) для підтримки дестабілізації ситуації на Донбасі та ескалації агресії проти України. Виключно економічних важелів стримування агресії РФ може виявитися недостатньо, на що вказують провідні міжнародні експерти [14], проте здійснювати їх потрібно у повному обсязі. Зокрема, потребує гармонізації з санкціями, прийнятими США та ЄС, співробітництво України з Кримом, необхідна активна і системна робота щодо отримання Україною компенсації за втрати від російської агресії.

Для підвищення економічної безпеки України, протидії військовій агресії та економічного стримування РФ мають бути посилені заходи щодо: відшкодування експропрійованої власності України, її фізичних та юридичних осіб; забезпечення симетричних відповідей у випадках майнових втрат і/або створення перешкод економічному розвитку; попередження несанкціонованої економічної діяльності на території України з боку псевдо-суверенних утворень, боротьба з контрабандними потоками тощо.

Список використаних джерел

1. *McCulloh T.* Hybrid Warfare, JSOU Report 13-4 (MacDill AFB, Fla.: Joint Special Operations University [JSOU], August 2013) / Timothy McCulloh and Richard Johnson [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://jsou.socom.mil/JSOU%20Publications/JSOU%2013_McCulloh_Johnson_Hybrid%20Warfare_final.pdf
2. *Berzins J.* Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy, Policy Paper No. 2 (Riga, Latvia: National Defence Academy of Latvia, Center for Security and Strategic Research, April 2014) / J. Berzins [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naa.mil.lv/~media/NAA/AZPC/Publikacijas/PP%2002-2014.ashx>
3. *Huovinen P.* Hybrid Warfare – Just a Twist of Compound Warfare? Views on warfare from the United States Armed Forces perspective / National

Управління санкціями, передбачене Законом України «Про санкції», має бути посилене на інституційному рівні, зокрема утворенням постійно діючої організаційно-виконавчої платформи на базі РНБОУ. Одним з її пріоритетних завдань має стати гармонізація українських санкцій проти РФ з міжнародними. Ще одним важливим напрямом роботи такої інституції може стати організація міжнародного моніторингу та імплементації персональних і секторальних санкцій проти РФ в українському законодавстві, а також підготовка пакетів санкцій у випадку ескалації агресії.

Невід'ємною складовою програмних документів економічного розвитку України повинні стати заходи щодо забезпечення економічної безпеки держави, зорієнтовані на попередження загроз, які генеруються з боку РФ. Державні органи повинні розуміти характер існуючих загроз економічній дестабілізації України та забезпечувати їм адекватну відповідь. Йдеться, зокрема, про блокування участі російського капіталу у підприємствах з монопольним становищем, диверсифікацію, аж до повного припинення, співробітництва з Росією на військових підприємствах і/або інших стратегічно важливих об'єктах, що вимагає відповідного моніторингу. При цьому короткостроковими пріоритетами є формування пакету власних санкцій проти агресії РФ, обмеження контрабандних потоків та консервація економічної діяльності на окупованих територіях.

Розвиток та диверсифікація міжнародного співробітництва в контексті обмеження російського впливу, а також орієнтація на внутрішні можливості, посилять ефективність стримування РФ. Двосторонні українсько-російські економічні взаємовідносини мають бути переосмислені та підпорядковані економічному стримуванню агресії.

References

1. *McCulloh T.* Hybrid Warfare, JSOU Report 13-4 (MacDill AFB, Fla.: Joint Special Operations University [JSOU], August 2013) / Timothy McCulloh and Richard Johnson. Retrieved from http://jsou.socom.mil/JSOU%20Publications/JSOU%2013_McCulloh_Johnson_Hybrid%20Warfare_final.pdf
2. *Berzins J.* Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy, Policy Paper No. 2 (Riga, Latvia: National Defence Academy of Latvia, Center for Security and Strategic Research, April 2014) / J. Berzins. Retrieved from <http://www.naa.mil.lv/~media/NAA/AZPC/Publikacijas/PP%2002-2014.ashx>
3. *Huovinen P.* Hybrid Warfare – Just a Twist of Compound Warfare? Views on warfare from the United States Armed Forces perspective / National Defence University; P. Huovinen. Retrieved from

Defence University; P. Huovinen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/92639/Y2622_HuovinenKPO_YEK56.pdf

4. *Fleming Brian P.* The Hybrid Threat Concept: Contemporary War, Military Planning and the Advent of Unrestricted Operational Art United States Army. School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas AY 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ada545789>

5. *Steven C. Williamson* from fourth Generation Warfare to hybrid war. United States Army U.S. Army War College – 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA498391>

6. *Горбулін Володимир.* «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / Володимир Горбулін // Дзеркало тижня. 2015. – 23 січня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html><http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html>

7. *Власюк О. С.* Економічні чинники розбудови європейського безпекового простору в умовах військової агресії проти України / О. С. Власюк // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 2 (35).

8. *Военная доктрина Российской Федерации* : указ президента Российской Федерации от 25.12.2014 № Пр-2976 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>

9. *Конституція України* : закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Ст. 17. Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

10. *Про Заяву Верховної Ради України «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків»* : постанова Верховної Ради України від 21.04.2015 р. № 337-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/337-19>

11. *Про санкції* : закон України від 14.08.2014 р. № 1644-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1644-18>

12. *Про створення вільної економічної зони «Крим» та про особливості здійснення економічної діяльності на тимчасово окупованій території України* : закон України від 12.08.2014 р. № 1636-VII «[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1636-18>

13. *Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України* : закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1207-18/paran81#n81>

http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/92639/Y2622_HuovinenKPO_YEK56.pdf

4. *Fleming Brian P.* The Hybrid Threat Concept: Contemporary War, Military Planning and the Advent of Unrestricted Operational Art United States Army. School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, Kansas AY 2011. Retrieved from <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ada5457>

5. *Steven C. Williamson* from fourth Generation Warfare to hybrid war. United States Army U.S. Army War College – 2009. Retrieved from <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA498391> www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA498391

6. *Horbulin V.* «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / Volodymyr Horbulin // Дзеркало тижня. 2015. – 23 січня) 2015 р. Retrieved from <http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html><http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html>

7. *Vlasiuk O. S.* Ekonomichni chynnyky rozbudovy yevropeiskoho bezpekovoho prostoru v umovakh viiskovoi ahresii proty Ukrainy / O. S. Vlasiuk // Stratehichni priorytety. – 2015 r. – № 2 (35).

8. *Voennaia doktryna Rossyiskoi Federatsyy* : ukaz prezidenta Rossyiskoi Federatsyy № Pr-2976 ot 25.12.2014 № Pr-2976. Retrieved from <http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf>

9. *Konstytutsiia Ukrainy* : zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. St.attia 17. Zakhyst suverenitetu i terytorialnoi tsilisnosti Ukrainy, zabezpechennia yii ekonomichnoi ta informatsiinoi bezpeky ye naivazhlyvishymy funktsiiamy derzhavy, spravoiu vsoho Ukrainskoho narodu. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

10. *Pro Zaiavu Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vidsich zbroyinii ahresii Rosiiskoi Federatsii ta podolannia yii naslidkiv»* : postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 21.04.2015 № 337-VIII. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/337-19>

11. *Pro sanktsii* : zakon Ukrainy vid 14.08.2014 № 1644-VII vid 14.08.2014 r. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1644-18>

12. *Pro stvorennia vilnoi ekonomichnoi zony «Krym» ta pro osoblyvosti zdiisnennia ekonomichnoi diialnosti na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy* : zakon Ukrainy vid 12.08.2014 r. № 1636-VII. Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1636-18>

13. *Pro zabezpechennia prav i svobod hromadian ta pravovy rezhyim na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy* : zakon Ukrainy vid 15.04.2014 r. № 1207-VII. Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1207-18/paran81#n81>

14. *Priachas u vsekhn na hlazakh. Voina Putyna protyv Ukrainy.* Yiul 2015 h. / M. Chupersky,

14. *Прячась у всех на глазах*. Война Путина против Украины. Июль 2015 г. / М. Чуперски, Дж. Хёрбст, Э. Хиггинс, А. Полякова, Д. Уилсон // Атлантический совет США [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.atlanticcouncil.org/images/files/publication_pdfs/HPS_RW_Russian_0713_final_web.pdf?utm_source=Moscow+5%405+Subscribers&utm_campaign=74694cc52a-Moscow_5_5_July_20_2015&utm_medium=email&utm_term=0_8d95331541-74694cc52a-239537-853&ct=t

15. *Державна служба статистики України* [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

16. *Чорна книга Кремля*. Війна Росії проти України. Лютий 2015. Втрати і збитки, які несе Україна внаслідок тимчасової окупації Російською Федерацією Криму та агресії, що триває в окремих районах Донецької і Луганської областей [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://mfa.gov.ua/mediafiles/files/misc/2015-02-20/Kremlin_Black_Book_February_2015.pdf. – С. 7.

17. *International Trade Center*. Trade Statistics. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>

18. *MVF*. Data mapper [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/datamapper/index.php?db=FM>

19. *Державна фіскальна служба України*. Митна статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://sfs.gov.ua/ms/>

20. *МВФ*. Бюллетень основных прогнозов Перспектив развития мировой экономики. 9.07.2015 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/weo/2015/update/02/pdf/0715r.pdf>. – С. 5.

21. *Правительство России*. Комиссия по законопроекту деятельности одобрила законопроект об установлении правового режима юрисдикционного иммунитета иностранного государства и его имущества на территории России. 21.07.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://government.ru/activities/18943/>

Dzh. Khërbst, Э. Khyhhyns, A. Poliakova, D. Uylson // Atlantycheskyi sovet SShA. Retrieved from http://www.atlanticcouncil.org/images/files/publication_pdfs/HPS_RW_Russian_0713_final_web.pdf?utm_source=Moscow+5%405+Subscribers&utm_campaign=74694cc52a-Moscow_5_5_July_20_2015&utm_medium=email&utm_term=0_8d95331541-74694cc52a-239537853&ct=t

15. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>

16. *Chorna knyha Kremlia*. Viina Rosii proty Ukrainy. Liutyi 2015. Vtraty i zbytky, yaki nese Ukraina vnaslidok tymchasovoi okupatsii Rosiiskoiu Federatsiieiu Krymu ta ahresii, shcho tryvaie v okremykh raionakh Donetskoi i Luhanskoi oblasti. Retrieved from http://mfa.gov.ua/mediafiles/files/misc/2015-02-20/Kremlin_Black_Book_February_2015.pdf. – S. 7.

17. *International Trade Center*. Trade Statistics. Retrieved from <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/>

18. *MVF*. Data mapper. Retrieved from <http://www.imf.org/external/datamapper/index.php?db=FM>

19. *Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrainy*. Mytna statystyka. Retrieved from <http://sfs.gov.ua/ms/>

20. *MVF*. Biulleten osnovnykh prohnzov. Perspektiv razvytyia myrovoi ekonomyky. 9.07.2015. Retrieved from <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/weo/2015/update/02/pdf/0715r.pdf>. – S. 5.

21. *Pravytel'stvo Rossyy*. Komysyya po zakonoproektnoy deyatel'nosty odobryla zakonoproekt ob ustanovlenyy pravovoho rezhyma yurysdyktsyonnoho ymmuniteta ynostrannoho hosudarstva y eho ymushchestva na terrytoryy Rossyy. 21.07.2015 Retrieved from <http://government.ru/activities/18943/>